

UDK: 378.014.15(497.11)
DOI: 10.5937/LSPUPNXI26141S
Pregledni naučni rad

KO ODLUČUJE O RAZVOJU LOKALNE ZAJEDNICE? ULOGA AKTERA U PROCESU OSNIVANJA VISOKOŠKOLSKKE USTANOVE U PIROTU¹

Danica Šantić², Marija Antić³, Milena Toković⁴

Apstrakt: Rad se bavi analizom procesa donošenja odluke o osnivanju visokoškolske ustanove u gradu Pirotu, sa ciljem sagledavanja uloge i međusobnih odnosa ključnih aktera u sistemu lokalnog planiranja i odlučivanja – javne uprave, stručne zajednice i građana. Polazeći od koncepta obrazovanja kao razvojnog resursa i participativnog upravljanja i uključivanja zainteresovanih strana u javne politike, istraživanje ispituje stepen njihove uključenosti, dominantne percepcije i očekivanja u vezi sa ovom razvojnom inicijativom, kao i izazove u procesu donošenja odluka na lokalnom nivou. Empirijski deo rada zasniva se na analizi kvalitativnih podataka. Istraživanje je sprovedeno primenom polustrukturisanog dubinskog intervjua i fokus grupa sa predstavnicima lokalne samouprave, obrazovnih i drugih stručnih institucija, privrede i građanima iz različitih opština Pirotske oblasti. Ovakav metodološki pristup omogućio je sveobuhvatno sagledavanje stavova i interesa različitih aktera, kao i identifikovanje potencijalnih konflikata i tačaka saglasnosti. Rezultati istraživanja ukazuju na postojanje saglasnosti u percepciji opravdanosti i očekivanih efekata osnivanja fakulteta među posmatranim akterima, naročito u pogledu njegovog potencijalnog doprinosa lokalnom i regionalnom razvoju, zadržavanju mladog stanovništva i jačanju obrazovnih kapaciteta. Istovremeno, uočeni su potencijali za unapređenje saradnje između javne uprave, struke i lokalne zajednice, u cilju transparentnijeg i inkluzivnijeg planiranja lokalnog razvoja. Rad doprinosi boljem razumevanju uloge aktera u lokalnom odlučivanju kroz studiju slučaja regionalnog centra.

Ključne reči: lokalna samouprava; visoko obrazovanje; regionalni razvoj; Piroto

WHO SHAPES LOCAL DEVELOPMENT? THE ROLE OF ACTORS IN ESTABLISHING A HIGHER EDUCATION INSTITUTION IN PIROT

Abstract: This paper analyzes the decision-making process related to the establishment of a higher education institution in the city of Piroto, with the aim of examining the roles and interactions of key actors within the system of local planning and governance: public administration, the professional and business community, and citizens. The research is grounded in the concept of education as a strategic development resource and the principles

¹ Rad je podržan sredstvima Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja (ugovor broj: 451-03-34/2026-03/ 200091)

² Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Studentski trg 3, danica.santic@gef.bg.ac.rs, ORCID broj: 0000-0001-9871-3225

³ Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Studentski trg 3, marija.antic@gef.bg.ac.rs, ORCID broj: 0000-0002-7270-0490

⁴ Univerzitet u Beogradu, Geografski fakultet, Studentski trg 3, milena.tokovic@gef.bg.ac.rs, ORCID broj: 0000-0001-5380-4828

of participatory governance that emphasize stakeholder involvement in shaping public policies. It explores the level of participation, dominant perceptions and expectations regarding this development initiative, as well as the main challenges in the local decision-making process. The empirical part of the study is based on qualitative data collected through semi-structured in-depth interviews and focus groups with representatives of local government, educational and other institutions, the business sector, and citizens from several municipalities of the Pirot District. This methodological approach enabled a comprehensive understanding of the perspectives and interests of different actors, as well as the identification of potential conflicts and areas of consensus. The findings indicate a broad agreement among stakeholders regarding the justification and expected benefits of establishing a faculty in Pirot, particularly in terms of its contribution to local and regional development, youth retention, and strengthening educational capacities. The study also highlights opportunities for improving cooperation between public administration and the local community to support more transparent and inclusive local development planning.

Keywords: local government; higher education; regional development; Pirot

UVOD

Pirotska oblast se, u skladu sa demografskim trendovima u Regionu Južne i Istočne Srbije, već decenijama suočava sa demografskim izazovima, među kojima se posebno izdvajaju depopulacija, demografsko starenje i emigracija mladog stanovništva. Ovi procesi naročito su izraženi u perifernim i pograničnim opštinama, poput Babušnice, Bele Palanke i Dimitrovgrada, gde postaje sve teže očuvati osnovne društvene i ekonomske funkcije lokalnih zajednica. Odlazak mladih, koji nakon završetka srednjeg obrazovanja često napuštaju svoje mesto stanovanja u cilju nastavka školovanja ili zapošljavanja u većim urbanim centrima ili u inostranstvu, dovodi do slabljenja ekonomskog, socijalnog i generacijskog kontinuiteta u lokalnim sredinama. Navedene procese dodatno prati izražen pad nataliteta, smanjenje broja učenika u obrazovnim institucijama, kao i nedostatak mladog i visokoobrazovanog kadra u javnim ustanovama, obrazovnom sistemu i privredi. U takvim okolnostima, pitanja razvoja obrazovanja i jačanja lokalnih institucionalnih kapaciteta dobijaju poseban značaj, budući da mogu predstavljati važan instrument za ublažavanje negativnih demografskih trendova, posledica depopulacije i gubitka ljudskog kapitala i podsticanje održivog lokalnog i regionalnog razvoja (Arandarenko, 2022, Nikitović 2013, Nikitović, 2021, Pavlović Babić, 2022, Todorović, Drobnyaković, 2010). U tom kontekstu, inicijative za osnivanje visokoškolske ustanove u Pirotu sve češće se posmatraju kao potencijalni mehanizam za unapređenje obrazovnih kapaciteta, zadržavanje mladog stanovništva i jačanje razvojnih potencijala regiona. Istovremeno, ovakvi razvojni projekti otvaraju i pitanje uloge različitih društvenih aktera u procesu planiranja i donošenja odluka na lokalnom nivou.

OBRAZOVANJE U FUNKCIJI DEMOGRAFSKE I EKONOMSKE STABILNOSTI

Pirotska oblast pripada statističkom Regionu Južna i Istočna Srbija i odlikuje se nepovoljnim demografskim trendovima. Prema Popisu 2022, oblast ima 76.700 stanovnika, od kojih dve trećine živi u gradskim naseljima, a jedna trećina u ruralnim sredinama. Polna struktura je gotovo izjednačena (50,4% muškaraca i 49,6% žena). Oblast obuhvata Grad Pirot sa 49.601 stanovnika i opštine Babušnica, Bela Palanka i Dimitrovgrad u kojima broj stanovnika varira između 8.000 i 10.000 (devinfo, 2025). Gradsko naselje Pirot predstavlja jedini izraziti urbani centar, koji se u drugoj polovini XX veka razvio kao privredni i uslužni centar, privukavši značajan deo stanovništva iz ruralnih sredina, što je uslovalo smanjenje uloge poljoprivrede. Ruralni prostori beleže pad broja stanovnika i do 66%. Može se zaključiti da Pirotska oblast ima jasno izdvojen gravitacioni centar u Pirotu, dok okolni manji centri i ruralne sredine beleže izraženu depopulaciju, što ukazuje na potrebu za strateškim politikama koje bi ublažile demografske izazove, a sa ciljem postizanja održivog demografskog razvitka.

Prirodni priraštaj u Pirotskoj oblasti je negativan (-10‰), s nešto povoljnijim vrednostima u Gradu Pirotu (-8‰), dok opština Babušnica beleži najniže vrednosti (-18‰). Migracioni saldo je takođe negativan, usmeren ka unutrašnjim preseljenjima (iz opština Bela Palanka i Babušnica) i inostranstvu (iz Dimitrovgrada i Pirota). Piroć je decenijama bio gravitaciona zona migracija selo-grad, ali se taj tip preseljavanja značajno smanjuje od poslednje decenije XX veka. Starosna struktura ukazuje na duboku demografsku starost: udeo mladih je 15%, a starijih od 65 godina 27%. Prosečna starost stanovništva je 47 godina (46 muškarci, 48 žene), najviša u Babušnici i Dimitrovgradu (50), a u Pirotu 46 godina. Očekivano trajanje života je 75,9 godina, pri čemu žene žive duže od muškaraca (79 naspram 72,4 godine) (devinfo, 2025).

Učešće radno sposobnog stanovništva u ukupnoj populaciji beleži kontinuirani pad u Pirotskoj oblasti. Tokom poslednjih dvadeset godina, udeo radno sposobnih smanjen je sa 63,8% (2002) na 61,4% (2022), dok u najvećem gradskom naselju, Pirotu, opada sa 66,2% na 59,1%. Paralelno, koeficijent zavisnosti povećan je sa 51,1% na 60,2%, što ukazuje na rastući pritisak na ekonomski aktivno stanovništvo. Prema obrazovnom statusu, Grad Piroć se nalazi na 33. mestu među jedinicama lokalnih samouprava po prosečnom broju godina provedenim u obrazovanju od 11,29 (na prvom mestu je opština Vračar sa 14,40 godina). Opština Dimitrovgrad je na 37. mestu sa 11,24 godine, Bela Palanka 91. sa 10,61, a Babušnica 100. sa 10,51 godina obrazovanja (Jakopin Čokorilo, 2025). Ovi podaci ukazuju na značajne regionalne razlike u obrazovnom nivou i naglašavaju potrebu za investicijama u obrazovni i razvojni potencijal Piroćske oblasti.

Iz svega napred iznetog, jasno je da planiranje osnivanja visokoškolske ustanove u Pirotu predstavlja ključnu intervenciju za unapređenje obrazovnog, ekonomskog i društvenog razvoja ovog prostora. Otvaranje fakulteta omogućava mladima da steknu kvalitetno obrazovanje u lokalnoj zajednici, čime se smanjuju migracije u veće urbane centre i direktno doprinosi stabilizaciji demografske strukture Piroćske oblasti, koja se suočava sa kontinuiranim padom broja stanovnika i emigracijom. Pored demografskog efekta, postojanje visokoškolske ustanove može da podstakne lokalnu privredu kroz nova radna mesta, partnerske projekte i inovativne inicijative, stvarajući sinergiju između obrazovanja i ekonomskog razvoja i jačajući dugoročnu otpornost i održivost lokalne zajednice.

Tabela 1: Upporedni pregled broja stanovnika, 1981, 1991, 2002, 2011 i 2022.

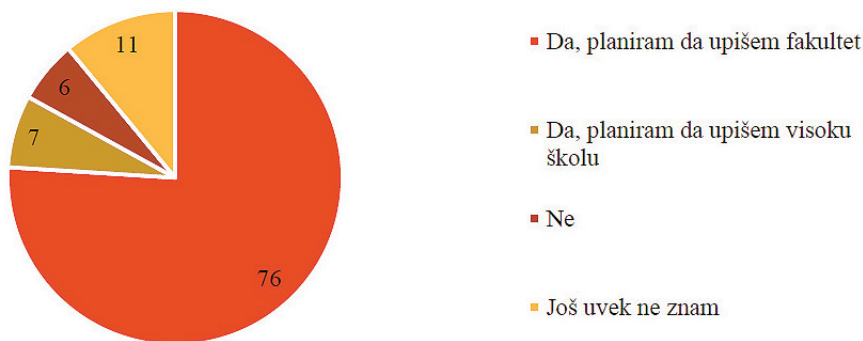
Teritorija	popisi				
	1981.	1991.	2002.	2011.	2022.
	Broj stanovnika				
Republika Srbija	9.313.686	7.822.795	7.498.001	7.186.862	6.647.003
Region Južne i Istočne Srbije	808831	4206680	3889885	3595613	3225368
Piroćska oblast	136008	127427	116926	105654	92479
Grad Piroć	69285	69653	67658	63791	57928
Opština Babušnica	29033	23872	19333	15734	12307
Opština Bela Palanka	21325	18744	16447	14381	12126
Opština Dimitrovgrad	16365	15158	13488	11748	10118

Izvor: Republički zavod za statistiku, 2024

REZULTATI ISTRAŽIVANJA

Polaznu osnovu za analizu rezultata ovog istraživanja predstavljaju relevantna strateška i istraživačka dokumenta koja se bave položajem mladih i razvojnim potencijalima Grada Pirota. U Strategiji za mlade Grada Pirota za period 2024–2028. godine naglašava se vizija mladih kao aktivnih i ravnopravnih učesnika u društvenom životu, koji uz podršku lokalne zajednice mogu razvijati svoje potencijale i doprineti društvenom i ekonomskom razvoju. Poseban akcenat stavljen je na razvoj digitalnih kompetencija i podsticanje mladih da stiču znanja i veštine usklađene sa savremenim zahtevima tržišta rada. Dodatnu empirijsku osnovu za razmatranje inicijative osnivanja visokoškolske ustanove u Pirotu pružaju rezultati istraživanja sprovedenog u okviru predinvesticione studije, koje su realizovali CeSID i Grad Pirot⁵. Prema rezultatima ovog istraživanja, 76% anketiranih srednjoškolaca planira nastavak školovanja na fakultetu, dok više od polovine preferira državne visokoškolske ustanove (Grafikon 1). Najveće interesovanje iskazano je za studije u oblastima informacionih tehnologija i informatike (34%), elektrotehnike (19%), kao i biznisa i ekonomije (18%). Istovremeno, čak 80% ispitanika navodi mogućnost sticanja praktičnih znanja i veština kao ključni kriterijum prilikom izbora studijskog programa. Ovi rezultati ukazuju na značajan potencijal za razvoj studijskih programa iz oblasti informacionih tehnologija i srodnih disciplina u Pirotu.

Grafikon 1: Da li planirate da nastavite školovanje nakon srednje škole?

Izvor: CeSID, Grad Pirot, 2025.

U nastavku rada predstavljeni su rezultati terenskog istraživanja zasnovanog na kvalitativnim intervjuima sa predstavnicima lokalnih samouprava, obrazovnih institucija, privrede i civilnog sektora. Analiza prikupljenih podataka ukazuje na postojanje širokog konsenzusa među akterima da osnivanje visokoškolske ustanove predstavlja razvojnu inicijativu koja prevazilazi isključivo obrazovni domen. Prema mišljenju ispitanika, ovaj projekat ima potencijal da postane važan društveni, ekonomski i kulturni resurs za čitav region, sa mogućnošću da doprinese jačanju lokalnih razvojnih kapaciteta i ublažavanju negativnih demografskih trendova.

Sagovornici iz lokalnih samouprava posebno ističu da su procesi depopulacija i migracija mladog stanovništva jedan od ključnih razvojnih izazova Pirotske oblasti. Prema rezultatima ankete sprovedene među srednjoškolcima, svega 14% ispitanika izjavilo je

⁵ Istraživanje o stavovima srednjoškolaca prema osnivanju Fakulteta informacionih tehnologija u Pirotu koristilo je kvantitativni pristup zasnovan na strukturiranom upitniku. Istraživanje su, u periodu od 16. do 20. decembra 2024. godine, sproveli CeSID d.o.o. i Grad Pirot, koristeći tehniku ličnog intervjuisanja (F2F). Uzorkovanje je obuhvatilo 215 učenika iz trećeg i četvrtog razreda srednjih škola u Pirotu, Beloj Palanci, Babušnici i Dimitrovgradu, čime je osigurana reprezentativnost uzorka za ciljnu populaciju.

da planira da ostane u mestu u kojem trenutno živi, što ukazuje na snažan migracioni potencijal mladih. Uočene su i prostorne razlike u migracionim aspiracijama: dok učenici iz Pirota u većoj meri iskazuju spremnost da ostanu u gradu, učenici iz Bele Palanke i Babušnice češće planiraju preseljenje u veće univerzitetske centre u Srbiji, dok učenici iz Dimitrovgrada u velikom broju planiraju studije u inostranstvu, posebno u Bugarskoj. U tom kontekstu, ispitanici osnivanje visokoškolske ustanove u Pirotu posmatraju kao važan instrument za očuvanje demografske vitalnosti regiona i zadržavanje mladog stanovništva. Iako se ne očekuju brzi demografski efekti, većina sagovornika smatra da bi dugoročni pozitivni rezultati mogli postati vidljivi u periodu od jedne do dve decenije. Primarni cilj, prema njihovim ocenama, jeste usporavanje negativnih demografskih trendova i očuvanje postojeće naseljenosti.

Pored razvoja visokog obrazovanja, ispitanici ističu značaj komplementarnih mera koje mogu doprineti zadržavanju mladih u regionu. Među njima se posebno izdvajaju programi stručne prakse, podsticanje zapošljavanja mladih u lokalnim preduzećima, razvoj preduzetništva i samostalnih poslovnih inicijativa, kao i unapređenje kulturnih i sportskih sadržaja koji doprinose kvalitetu života. U tom kontekstu, obrazovanje se prepoznaje kao ključni faktor dugoročnog razvoja i izgradnje inovativne i društveno otporne zajednice.

Predstavnici obrazovnih institucija naglašavaju značaj systemske podrške mladima kroz programe stipendiranja, karijernog savetovanja i povezivanja srednjoškolskog i visokog obrazovanja. Posebno se ističe značaj aktivnosti poput radionica, dana otvorenih vrata i edukativnih programa koji bi omogućili srednjoškolcima raniji kontakt sa budućom visokoškolskom ustanovom. Kao pozitivan primer navodi se rad ZIP centra za mlade u Pirotu, koji kroz programe karijernog savetovanja i stručne prakse ostvaruje saradnju sa lokalnim poslodavcima i doprinosi lakšem zapošljavanju mladih.

Ključni nalazi i značaj osnivanja visokoškolske ustanove u Pirotu

Realizacija inicijative osnivanja visokoškolske ustanove u Pirotu predstavlja ključni preduslov za održivi razvoj Pirotske oblasti, kao i važan instrument demografske obnove i poboljšanja životnih uslova. Istraživanja pokazuju da postoji jasna potreba i široka društvena podrška za uspostavljanje visokog obrazovanja kao strateškog resursa za razvoj regiona. Visoko obrazovanje se percipira kao pokretač demografske vitalnosti, sposoban da obezbedi stručne kadrove, unapredi ljudski kapital i podstakne lokalnu ekonomiju. S obzirom na izazove depopulacije, lokalne i regionalne vlasti identifikovale su tri strateška pravca razvoja: ekonomsku diverzifikaciju i investicije u industriju, otvaranje visokoškolske ustanove i reaktivaciju vojne kasarne kroz nove sadržaje. Takva strategija naglašava centralnu ulogu obrazovanja i razvoja veština u dugoročnoj viziji za unapređenje ljudskih resursa, tehnološkog napretka i društvene stabilnosti, ali i kao odgovor na sociodemografske izazove i instrument u procesima decentralizacije.

Analiza stavova mladih pokazuje prostorne razlike u demografskim tendencijama. Učenici iz Pirota imaju veću verovatnoću da ostanu u svom gradu, dok mladi iz perifernih opština, poput Bele Palanke, Babušnice i Dimitrovgrada, češće traže obrazovanje i zapošljavanje u većim gradovima ili inostranstvu. Ovaj trend ukazuje na potrebu za lokalno prilagođenim merama koje bi zadržale mlade, uključujući poboljšanje uslova života, otvaranje novih radnih mesta i razvoj infrastrukture. Mišljenja lokalne zajednice sažeta u izjavi „ovo je poslednja šansa da grad opstane u narednih 50 godina“ ilustruju svest o hitnosti mera za zadržavanje mladih i razvoj ljudskog kapitala. Otvaranje fakulteta u Pirotu posmatra se ne samo kao obrazovna politika već i kao ključna mera populacione politike i održivog razvoja regiona. Planirani studentski kampus, dolazak studenata iz drugih delova Srbije i inostranstva, kao i internacionalni programi na engleskom jeziku, mogu da doprinesu demografskom oporavku, ekonomskoj dinamici i kulturnoj raznolikosti regiona.

Srednje škole u Pirotskoj oblasti prepoznate su kao važan resurs za razvoj buduće visokoškolske ustanove. Dugogodišnja praksa saradnje škola i kompanija, kao što je „Tigar“, uključuje dualni model nastave, stručne prakse i mentorstvo, što omogućava razvoj praktičnih znanja i podstiče zadržavanje mladih u regionu. Ovakvi programi, zajedno sa Erasmus+ inicijativama i bilingvalnim odeljenjima u srednjim školama, proširuju obrazovni horizont učenika i podstiču integraciju lokalnog obrazovanja sa privredom i međunarodnim standardima. Povratne migracije predstavljaju značajan potencijal za ekonomski razvoj i transfer znanja i kapitala u region. Primeri stručnjaka koji su nakon rada u inostranstvu obnovili aktivnosti u Pirotu pokazuju da sistemski podrška i razvoj visokog obrazovanja mogu motivisati povratak kvalifikovanih kadrova, čime se jača lokalna ekonomija i stimuliše inovacioni potencijal.

Za uspešan demografski oporavak potrebna je integrisana podrška koja obuhvata: razvoj visokog obrazovanja, karijerno savetovanje, programe stručne prakse, finansijsku podršku, pristup stanovanju i infrastrukturu za mlade. Uključivanje ruralnih prostora kroz adaptaciju postojećih škola za studentski smeštaj i organizaciju edukativnih programa stvara preduslove za vraćanje i zadržavanje mladih, kao i razvoj ruralnog turizma. Obrazovanje se ovde pozicionira kao strateški resurs koji omogućava integraciju ekonomskih, socijalnih i demografskih politika, stvara okruženje za povratak mladih, jača lokalnu koheziju i podržava održivi razvoj regiona. Uspešna realizacija ovih inicijativa obezbeđuje dugoročnu stabilnost i predstavlja investiciju u budućnost Pirota kao modernog, privlačnog i održivog urbanog centra.

ZAKLJUČAK

Proces razvoja lokalne zajednice, posebno kroz osnivanje visokoškolske ustanove u Pirotu, jasno pokazuje da odluke o budućnosti određenog prostora ne zavise od jednog aktera, već od sinergije različitih zainteresovanih strana. Ključni akteri uključuju lokalnu samoupravu, obrazovne institucije, privredne subjekte i same građane, posebno mlade. Lokalna vlast prepoznaje obrazovanje i infrastrukturne projekte (poput studentskog kampusa i reaktivacije kasarne) kao strateške instrumente za demografski i ekonomski razvoj. Obrazovne institucije doprinose stručnim kapacitetima, povezivanjem srednjeg i visokog obrazovanja, kao i pripremom mladih za tržište rada. Privredni sektor pruža praktičnu podršku kroz stručne prakse, mentorstvo i potencijalno zapošljavanje, dok povratne migracije kvalifikovanih stručnjaka doprinose inovacijama i ekonomskom ojačanju zajednice. Uloga mladih, njihovih stavova i očekivanja, takođe je presudna jer utiču na planiranje programa i razvoj strategija koje imaju za cilj njihovo zadržavanje u regionu. Svi ovi akteri zajedno omogućavaju da osnivanje fakulteta postane više od obrazovne mere: to je instrument integrisanog razvoja, koji povezuje obrazovanje, ekonomiju, demografiju i socijalnu koheziju. Visokoškolska ustanova u ovom kontekstu postaje ključni katalizator dugoročnog razvoja, zadržavanja stanovništva i jačanja lokalne zajednice.

LITERATURA:

Arandarenko, M. (2022). Migracije, kvalifikacije i tržište rada. U: D. Vuković (ur.), *Nacionalni izveštaj o ljudskom razvoju – Srbija 2022: Ljudski razvoj kao odgovor na demografske promene* (str. 97–116). Beograd: UNDP Srbija.

CeSID. (2025). Analiza stavova zajednice u okviru projekta „Izrada predinvesticione studije izvodljivosti za otvaranje visokoškolske ustanove u Pirotu“. Grad Piroto.

DevInfo Serbia. (2025). Demografski podaci za Babušnicu [Baza podataka]. DevInfo. <https://devinfo.stat.gov.rs>

DevInfo Serbia. (2025). Demografski podaci za Belu Palanku [Baza podataka]. DevInfo. <https://devinfo.stat.gov.rs>

- DevInfo Serbia. (2025). Demografski podaci za Dimitrovgrad [Baza podataka]. DevInfo. <https://devinfo.stat.gov.rs>
- DevInfo Serbia. (2025). Demografski podaci za Pirot [Baza podataka]. DevInfo. <https://devinfo.stat.gov.rs>
- Jakopin Čokorilo, I. (2025). Demografske promene i ekonomski rast u Srbiji. Beograd: Republički zavod za statistiku.
- Nikitović, V. (2013). *The impact of the education crisis on the education system of Serbia* (Uticaj krize obrazovanja na obrazovni sistem Srbije). U: V. Vukotić, D. Šuković, M. Rašević, S. Maksimović & V. Goati (ur.), *Education and Development* (str. 191–197). Beograd: Institut društvenih nauka.
- Nikitović, V. (2022). Višeslojna priroda depopulacije u Srbiji – noviji trendovi i izgledi. U: D. Vuković (ur.), *Nacionalni izveštaj o ljudskom razvoju – Srbija 2022: Ljudski razvoj kao odgovor na demografske promene* (str. 54–72). Beograd: UNDP Srbija
- Pavlović Babić, D. (2022). Obrazovanje i depopulacija. U: D. Vuković (ur.), *Nacionalni izveštaj o ljudskom razvoju – Srbija 2022: Ljudski razvoj kao odgovor na demografske promene* (str. 118–140). Beograd: UNDP Srbija.
- Republički zavod za statistiku. (2022). Popis 2022. godine: Uporedni pregled broja stanovnika i domaćinstava po popisima 1948–2022. Beograd: RZS.
- Todorović, M., & Drobnjaković, M. (2010). Peripheral rural areas in Serbia – The result of unbalanced regional development. *Geographica Timisiensis*, 19(2), 207–219.